

Externe betrekkingen

Vijf auteurs over literatuuronderwijs

De literatuurdidactiek is in de laatste jaren een van de zwaartepunten geworden in het alphacluster van de Lerarenopleiding aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, niet alleen in het onderzoek maar ook in de nascholing. Zo worden er dit cursusjaar niet minder dan negen verschillende cursussen gegeven, waarvoor zonder uitzondering veel belangstelling bestaat. Een aantal is vakoverstijgend, een enkele, zoals bij Klassieke Talen, vakgebonden. Een belangrijk principe voor de meeste cursussen is dat ze zowel een literatuurwetenschappelijk als een vakdidactisch aspect hebben en er is dan ook sprake van een nauwe samenwerking tussen de vakwetenschappers en de didactici.

Op initiatief van en in samenwerking met de *Stichting Schrijvers School Samenleving* (SSS) organiseerde de VU dit jaar een nieuwe cursus, waarin uit een totaal ander perspectief naar het literatuuronderwijs gekeken werd, namelijk vanuit de schrijver. Hiertoe nodigde de SSS vijf auteurs uit om hun visie te geven op het werken met literaire teksten in de klas. Enkelen van hen, zoals Ed Leeftang, Hermine de Graaf en Willem van Toorn hebben een ruime onderwijservaring, voor Vonne van der Meer en Willem Jan Otten was dit de eerste serieuze confrontatie met de literatuurdidactiek.

Tijdens een voorbereidend gesprek met de vakdidacticus baken de schrijvers min of meer hun terrein af en daarna vond nog enige malen contact plaats met de VU over de organisatie van de bijeenkomsten. Iedere auteur verzorgde een avond. De deelnemers moesten tevoren steeds een tekst van de auteur lezen die na de pauze vanuit didactisch perspectief bekeken zou worden, maar soms kwamen ook andere teksten aan de orde. De vakdidacticus had de leiding van de avond.

Ed Leeftang beet met zijn dertig jaar onderwijservaring met gemak de spits af met een vurig pleidooi voor ander, meer en beter poëzie-onderwijs: 'Bied je leerling heel veel gedichten aan, deel bundels uit en laat ze maar lezen. Laat ze aan elkaar uitleggen wat ze mooi of waardeloos vinden. Ze hoeven niet alles te begrijpen en de leraar komt later wel aan de beurt. Leg je leerlingen uit waarom poëzie belangrijk is en lees vooral ook veel voor'. Dat laatste advies werd trouwens door iedere auteur met klem herhaald. Een deel van het verhaal van Leeftang is terug te vinden in *Vrij Nederland* van 31 oktober 1991.

Hermine de Graaf keerde zich in haar inleiding tegen het toenemend gebruik van recensies, secundaire literatuur en televisieprogramma's in de literatuurles. Die schat aan informatie is volgens haar een foppakket voor de leerlingen. De meningen van deskundigen vormen eerder een barrière voor de lezers

dan dat ze hen helpen en in de televisieprogramma's is het boek niet meer dan een nieuwsfeit dat snel moet verdwijnen voor de volgende actuele gebeurtenis. Al die randverschijnselen maken de literatuur zelf onschadelijk. In serieuze literatuur zit een verborgen vraagstelling; de verteller wil de lezer daarvan deelgenoot maken en inmenging van buitenaf is dan ongewenst. Over blijft het boek: dat moet hij gewoon lezen.

Willem van Toorn vroeg aandacht voor het korte verhaal, 'het mooiste genre na de poëzie'. Hij denkt dat het korte verhaal heel geschikt is voor gebruik in de klas, omdat het nog net in zijn geheel voorleesbaar is. Daarbij pleitte hij voor een verbreding van het aanbod door vooral ook de mooiste verhalen uit de wereldliteratuur (Tsjechov, Böll, Sallinger) aan de orde te stellen. Voor analytisch bezig zijn voelt hij weinig: 'Houd de leespret erin, lees veel voor of laat ze elkaar hun favoriete verhaal voorlezen. Als leerlingen daarna kunnen aangeven waar het in het verhaal om gaat, door de passage of zin aan te wijzen die de kern van het verhaal bevat, dan kun je als leraar tevreden zijn'.

Vonne van der Meer, die in de slotevaluatie het hoogste scoorde, zette in een boeiend verhaal uiteen hoe zij tot het schrijven van een verhaal komt en illustreerde haar betoog met passages uit haar werk. Soms dient het verhaal zich al direct aan en ontdekt ze tijdens het schrijven waar het haar eigenlijk om gaat, een andere keer is het startpunt een emotie, een observatie, een beeld in het hoofd of een losse gedachte. Bij haar optredens op school koos ze aanvankelijk meestal verhalen waarvan ze dacht dat leerlingen zichzelf zouden kunnen herkennen, maar ze heeft gemerkt dat het de leerlingen ook om andere dingen gaat. Haar verhalen bevatten altijd een durfmoment en pijnlijke waarheden. De personen moeten iets overwinnen en dat herkennen leerlingen; ze voelen heel goed aan dat er een spanning bestaat tussen de schrijfster en haar verhaal. Daarom pleit ze voor het aanbieden van spannend proza, waarin veel ruimte is voor emoties en intieme gedachten, gevolgd door een klasgesprek.

In de discussie ging het vooral over het op gang brengen van gesprekken over emotionele aspecten van een verhaal.

Willem Jan Otten brak een lans voor het essay in de klas. Hij liet de deelnemers aan den lijve ervaren dat een intrigerende foto uitgangspunt kan zijn voor het schrijven van een essay. Uitgangspunt is immers altijd het formuleren van een vraag. Er wordt een antwoord vermoed en in het betoog wordt dat antwoord uitgeprobeerd. Laat leerlingen aan de hand van een stukje 'Goede Tijden Slechte Tijden' of een prikkelende afbeelding een essay schrijven en confronteer ze met het werk van anderen uit dag- of weekbladen.

De 45 deelnemers toonden zich na afloop in grote meerderheid zeer tevreden. De inleidingen hebben de leraren op een andere manier aan het denken gezet over hun onderwijs, en ook als de geopperde ideeën en suggesties wat te ver afstonden van de dagelijkse praktijk, bleken ze vaak op toch de een of andere manier bruikbaar te zijn in de les. De blik die de auteurs de aanwezigen in de

keuken van het schrijverschap gunden, biedt bovendien stof genoeg voor een les over het creatieve proces. In elk geval heeft de cursus een positieve uitwerking gehad op de motivatie voor het lesgeven en het eigen enthousiasme voor literatuur. Of zoals een deelnemster het uitdrukte: 'Ik heb eindelijk weer zin in lezen gekregen'.

Cor Geljon

Twintig jaar BulkBoek

'Twintig Feestverhalen' is de titel van het BulkBoek, dat in de cursus 1991/1992 als tweehonderdste nummer in de reeks verscheen en dat is niet toevallig, want BulkBoek viert dit jaar zijn twintigste verjaardag.

Als we spreken over promotie van literatuuronderwijs dan moet zeker de uitgeefster van BulkBoek, *Patty Voorsmit*, met ere genoemd worden. In 1971 verscheen het eerste boek op kranteformaat voor één gulden vijftig per stuk en sindsdien hebben talloze scholieren op deze goedkope wijze kennisgemaakt met literatuur. De krant heeft inmiddels plaats gemaakt voor het magazineformaat met fraaie omslag, maar het principe is ongewijzigd gebleven: goede Nederlandse literatuur voor een lage prijs. Een complete jaargang van tien nummers bevat romans, verhalen, gedichten en toneelstukken en twee specials over het oeuvre van een schrijver of een bepaald thema, zoals het fraaie nummer over de Middeleeuwen of de Indische literatuur. Alle nummers zijn voorzien van een gedegen inleiding door een specialist. Dat laatste is belangrijk, want de veelgeplaagde leraar Nederlands heeft nauwelijks tijd om dat ieder jaar allemaal zelf op te zoeken en het biedt bovendien een goede gelegenheid leerlingen zelfstandig met literatuur bezig te laten zijn. Daartoe dient ook de Bijdehandreeks die de leraar een reeks suggesties voor vragen en verwerkingsopdrachten aanreikt.

Maar Patty Voorsmit doet meer. Landelijke bekendheid kreeg inmiddels de BulkBoekdag voor de Literatuur die in maart 1991 al weer voor de tweede keer in alle zalen van het Congresgebouw in Den Haag plaatsvond. Een unieke gebeurtenis, waarop 5500 leerlingen uit Nederland en België van 's morgens tien tot 's middags vijf werden ondergedompeld in een veelheid van manifestaties: schrijvers lezen voor uit eigen werk en beantwoorden vragen, beroemde literatoren laten zich in talkshows door televisie-coryfeeën aan de tand voelen en dichters dragen hun poëzie voor. Er zijn theateroptredens, filmvoorstellingen, er is muziek en dans en een literaire markt, schilders portretteren schrijvers en de deelnemers kunnen ter plekke meewerken aan de festivalkrant.

In 1993 moet de volgende BulkBoekdag plaats vinden, maar inmiddels werkt men in samenwerking met de Stichting Schrijvers School Samenleving hard aan een dag speciaal voor leraren en bibliotheekmedewerkers. Deze manife-

statie zal plaats vinden op 30 oktober 1992 in Krasnapolsky in Amsterdam. Het voorlopig programma ziet er zeer aantrekkelijk uit. Twintig jaar BulkBoek. Twintig jaar leespromotie. Een felicitatie waard!

Cor Geljon

Taaldrukken in het post-hbo aan de faculteit Theater en Drama van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

In mei 1992 start de post-hbo-cursus 'Taaldrukken: verder dan zeggen en schrijven' aan de Faculteit Theater en Drama van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht. Het is een door de Inspectie Kunstzinnige Vorming en Amateuristische Kunstbeoefening erkende certificaatopleiding. Dat wil zeggen dat reeds afgestudeerden kunstvakdocenten na het volgen van de cursus *docent Taaldrukken* zijn. Een aantal jaren was er geen mogelijkheid om hiervoor opgeleid te worden.

Deze post-hbo-cursus geeft belangstellenden de mogelijkheid werkzaam te zijn op een van de terreinen van literaire vorming, want tot die kunstdiscipline behoort het taaldrukken.

Wat is taaldrukken?

Specifiek van taaldrukken is dat vanuit taal gewerkt wordt met druktechnieken die teksten vormgeven. Dit gebeurt door de deelnemers zelf, bijvoorbeeld door middel van boekdrukken, stempelen, zeefdrukken en limograferen. Uitgangspunt is het stimuleren bij de deelnemers van authentieke taal. Er wordt daarom geschreven vanuit ervaringen, herinneringen en associaties. Vaak worden fragmenten uit de (jeugd)-literatuur gebruikt. De teksten ontstaan langs methodische weg, waarbij veel aandacht is voor het schrijfproces, de creativiteit en de zeggingskracht van taal.

Taaldrukken is een methode van werken aan teksten rond een thema. Daarbij gaat het om het zo helder en concreet mogelijk verwoorden van dit thema. De teksten ontstaan vertellend, luisterend, lezend en schrijvend; individueel, in tweetallen of met de groep. Het schrijfproces en het thema worden hierbij in samenhang gebracht.

Bij de *taalmethode* komen aan de orde: associatietraining, waarnemingsoefeningen, poëziewerkvormen, open en gesloten tekstvormen, het werken met literatuur, vertelvormen, bijschrijven en herschrijven. Bij de *drukmethode* zullen enerzijds de technieken geleerd worden en kennis en vaardigheden geoefend worden; anderzijds is die techniek slechts basis. Essentieel is hoe en waarom drukwerkvormen toe te passen.

In de cursus is ruime aandacht voor het zelf doen en ontwikkelen van taaldrukactiviteiten in relatie tot de praktijk. Van de deelnemers wordt verwacht dat zij hun visie en doelstellingen kunnen verwoorden op grond van eigen inzichten en ervaring. Die visie wordt al werkende ontwikkeld, zodat de eigen werksituatie erbij betrokken wordt.

Cursusopzet

De cursus bestaat uit drie weekenden en zeven maandagen van mei tot oktober. De deelnemers moeten rekening houden met praktijkopdrachten en een stagebezoek aan een taaldrukwerkplaats. De cursus is toegankelijk voor docenten drama en neerlandici met belangstelling voor taal en kunstzinnige vorming, voor docenten literaire vorming en beeldende vorming indien zij met een collega uit een van deze vakgebieden deelnemen.

De post-hbo-cursus Taaldrukken wordt afgesloten met een door de Inspectie KV/AK erkend certificaat. Reeds benoembare docenten/consulenten bij creativiteitscentra zijn na het volgen van de cursus docent Taaldrukken. Voldoende mate van deelname, het uitvoeren van praktijkopdrachten en verslaggeving behoren tot de voorwaarden.

Coördinatie en het geven van de cursus gebeurt door Ardi Roelofs, consulent Literaire Vorming van creativiteitscentrum GOCK in Hilversum en projektmedewerker Literaire Vorming bij het LOKV in Utrecht. Voor een aantal onderdelen van de cursus worden verschillende docenten gevraagd, allen werkzaam in de beroepspraktijk en in het bijzonder thuis in het onderdeel waarvoor zij gevraagd worden.

Praktische gegevens

- Data: 9, 10, 18 en 25 mei, 13, 14 en 22 juni, 31 augustus, 7, 14 en 26 september en 24 oktober.

- Tijden: zaterdag en maandag: 10.00-18.00 uur; zondag: 10.00-17.00 uur

- Plaats: Taaldrukwerkplaats (017), Janskerkhof 4a in Utrecht. Op 13 en 14 juni: Taaldrukwerkplaats Amsterdam.

- Studieduur: 125 uur. Totale studiebelasting: 175 uur.

- Kosten: f 1300,-.

- Aantal deelnemers: 15

- Inschrijftermijn: uiterlijk 30 maart.

Voor nadere informatie: Ardi Roelofs, te bereiken via secretariaat Post-Hbo, Janskerkhof 18, 3512 BM Utrecht, tel. 030-312690.

